

nisten, die in den mensch, vooral in den mensch der oudheid, het hoogste zagen.

Nu kan niet ontkend worden, dat het openbaar gymnasium van onzen tijd zich zulk een ideaal niet meer stelt. Niet alleen hebben de oude talen, hoewel nog het meest op den voorgrond tredend, eenig terrein verloren aan andere vakken, maar vooral heeft de gewijzigde beschouwingswijze der oudheid verandering gebracht. Nieuwe vondsten van oude geschriften en nieuw inzicht in de oude geschiedenis hebben overtuigend bewezen, dat de mensch in de oudheid in alle opzichten van gelijke beweging was als wij en dat we hem dus niet als ons ideaal te stellen hebben. Daarmede is eigenlijk de waarde van het gymnasium onderwijs gesterkt. Immers, zijn kenmerkend element, de studie der klassieken, kan zich nu meer objectief wijden aan het bijbrengen van inzicht in de beschaving der oude Grieken en Romeinen, waarop onze cultuur teruggaat. Maar bij het openbaar onderwijs staat toch weer de mensch in het middelpunt; het is alles uit den mensch en door den mensch en tot den mensch.

Niet anders is het met de H. B. S. Zij is een dochter van het positivisme uit de eerste helft der vorige eeuw en zij haar treden de exacte wetenschappen meer op den voorgrond. Steunend op de empirie, de ervaring, brengt zij haar leerlingen tot de studie der materie en wijst hen op het vele en schoone, dat de mensch op dit terrein gevonden heeft en tot stand gebracht. Haar uitgangspunt is dus een geheel ander dan dat van het gymnasium, ook de weg, waarlangs zij haar doel tracht te bereiken is een andere, maar het doel zelf is toch eigenlijk hetzelfde: de mensch; ook voor haar is het alles uit den mensch en door den mensch en tot den mensch.

Deze beide scholen troffen de mannen aan, die het eerst het plan opvatten een Christelijk gymnasium en eerst lang daarna een Christelijke H. B. S. op te richten. Het was niet de leerstof, die hun niet aanstond: het gymnasium met zijn historisch-literaire opleiding en de H. B. S. met haar meer exacte vorming waren uitstekende leerscholen om ieder van haar zijde onze moderne beschaving te leeren bezien; neen, de leerstof was het niet, wat hun tegen de borst stuitte: het was het uitgangspunt, de methode en het doel. Zij zochten de bron der wijsheid niet in den mensch, maar in God; zij waren overtuigd, dat de mensch, wat hij tot stand bracht, niet door zichzelf vermocht, maar door God, en zij wilden, dat het onderwijs niet zou gericht zijn op den mensch als doel, maar op de verheerlijking Gods. Hiermede nu is in theorie aangegeven het verschil tusschen openbaar en Christelijk middelbaar onderwijs. Maar hoe wordt de theorie nu in praktijk omgezet? Daarover een volgend maal.

Hilversum.

Dr A. SIZOO.

LITERATUUR EN KUNST.

Orgelspel en doel van den kerkelijken zang.

„In den lof der lippen moet het hart uitvloeien.“ Zoo schreef Dr. Kuiper in „Als gij in uw huis zijt.“ Maar — voegde hij er aan toe — „nooit mag het hart zich inbeelden, dat de „varren der lippen“ voor God zonder betekenis zijn.“

Er wordt bij de godsdienstoefening gezongen. We mogen aannemen, dat er vaak gezongen wordt met het hart.

Doch wie bedenkt, dat de zang ja, wel een drang uit het hart moet zijn, maar tevens toestemt, dat deze drang zich niet uiten kan dan in zekere gebondenheid aan vormen, die voelt onmiddellijk dat juist die gebondenheid maakt, dat de lofzang en aanbidding niet haar waarde ontleenen nitslui-

tend aan wat er in het hart leeft, maar zeker mede voor een niet gering deel aan wat er uit dat hart naar buiten komt.

De uiterlijke vormen — hier woord en klank — moeten de meest zuivere openbaring zijn van het innerlijke.

Vandaar, dat we steeds weer onszelf en anderen dienen te vragen: „Verstaat ge ook, wat ge zingt?“ Zonder dit begripen bestaat er geen werkelijk zingen.

Dan lijkt 'er wel wat op, maar 'tis het niet. Zoo lijkt de doode pop op het levende kind — maar welke moeder zou 'er mee willen doen?

En zouden we dan God als „offerande des lofs“ toebragen: een zinloos geklinkklank? Of zouden we met taal waaraan we niet slechts eenige schoonheid — en dat is al heel erg — maar zelfs alle betekenis ontnoofd hebben, tot God durven gaan?

Ja, hij ziet wel het hart aan, en niemand die leest, Zoo goed als hij kan, en die zingt zoo zuiver als hem mogelijk is — al gaat het nog zoo valsch — behoort hang te zijn dat de zang van zijn ziel niet door God wordt gehoord. (Niet, alsof 'onverschillig zou zijn, hoe in de vergadering der geloovigen hij den gemeenschappelijken zang met zwakheden in dit opzicht rekening wordt gehouden!)

Doch daartegenover staat, dat wie beter kan en niet doet, — dat wie meer Godverheerlijkend zou kunnen psalmen, als hij maar leeren wilde, en toch niet luistert — hiermee het bewijs levert, dat 't van binnen ook niet goed met hem gesteld is.

Zoo iemand toch, hoewel hij heel wel weet, dat God hem ziel en lichaam geschapen heeft, vergeet, dat 't niet toevallig is, dat hij woord en toon kan voortbrengen met het instrument dat God hem als deel van dat lichaam in zijn stemorgaan geschonken heeft.

Wijlen Ds. Sikkels was gewoon te zeggen: „En zingen wij den Heere onzen psalm“.

Daarvoor is begripen noodig.

Waarom deze Dienaar des Woords dan ook veel zorg besteedde aan het juist voorlezen van de opgegeven verzen. Mochten toch alle predikanten ervan doordrongen zijn, dat ze hierdoor zoo krachtig kunnen medewerken om de gemeente te leeren zingen.

De gemeente moet leeren zingen.

En zo raakt nooit uitgeleerd, want al zou er gezongen worden altijd en in alle kerken, uit het hart, en naar alle regelen der kunst — dan zou ze weten, dat ze in haar lied toch nog slechts een heel klein deel vernag te geven van wat God ook hierin aan liefde, lof en eere toekomt.

De gemeente moet leeren zingen.

Hiervoor is noodig: 1e. bijbrengen van beter inzicht in den bouw der verzen;

2e. ontwikkeling van het gevoel voor melodie (en harmonie);

3e. bewust doen worden van de eenheid, die er behoort te zijn van muziek en inhoud.

Nu hebben tal van factoren invloed op het verkrijgen van een juiste opvatting van ons kerkzang. Allereerst komt hierbij ter sprake de boven besproken verantwoordelijkheid van de leden der gemeente zelf, als zij „zich vereenigen in den psalm“.

In 't bijzonder evenwel is er hier een wel moeilijke, maar toch heerlijke taak voor den organist in onze Gereformeerde Kerk, die met goed orgelspel den zang inleidt en ja — ook moet zorgen dat de menschen de wijs houden, zeker! — doch die toch veel meer met zijn spel heeft mede te werken aan de opvoeding tot „menschen Gods, tot alle goed werk volmaaktelijk toegerust“, waarbij hij speciaal behoort te letten op het gemeenschappelijk zingen ter eere Gods in de samenkomsten der gemeente.

De zang bij de godsdienstoefening moet zijn een

daad der gemeente, waarbij de taal der muziek aan de muziek der taal gepaard, welbewust de eere Gods als doel gesteld wordt. En nog eens: hij het streven naar dat doel heeft de organist een heerlijke, doch moeilijke taak.

„De“ organist.

We zullen n.l. uitgaan van de veronderstelling, dat „de“ organist iemand is die zijn spel zoo beheerscht, en die zoo thuis is op zijn instrument, en daarbij niet slechts muzikaal, doch ook litterair zoo ontwikkeld, dat hij zelf ieder psalm goed kan lezen — indien hij kan oordeelen over de aesthetische waarde der verzen, des te beter — en die in staat is om voorspel en begeleiding te spelen op de wijze, die voor dien psalm en voor dat vers juist is. We zeggen niet: de eenig juiste, want, zooals er volgens het spreekwoord „verschillende wegen naar Rome leiden“, zoo kan 't voor komen, dat bij éénzelfde vers van éénzelfde psalm verschillende opvattingen mogelijk en juist zijn. Maar — en hierop moet de volle nadruk vallen — de organist moet weten, waarom hij zoo speelt en niet anders. Vanzelf vloeit hieruit voort, dat ook de kerkangers zooveel mogelijk dienen te weten, en moeten trachten te begripen het „wagom“ van het orgelspel.

Verder willen we veronderstellen, dat de organist een zoodanig instrument tot zijn beschikking heeft, dat hij niet bij de worsteling met de weer, spannende materie — die hier leidt niet tot orgelspel maar tot orgelgymnastiek — alle aandacht moet besteden aan hetgeen hij „ouder handen“ heeft, maar vrijheid genoeg behoudt om het ideale van zijn taak te benaderen. Niet te benaderen negatief, n.l. door zoo veel mogelijk alle gebreken van het orgel weg te werken, maar ook positief, doordat dispositie (de verschillende stemmen) en techniek van het instrument meewerken.

Kindelijk hopen we ons vooreerst niet te bekommeren over zeer, zeer veel andere moeilijkheden, waarvan de lezer mij een opsomming zonder meer wel zal willen besparen.

Laten we mogen volstaan met de mededeeling, dat ikzelf eens, toen ik om met „volle werk“ een voorspel in te zetten, op de orgelbank wilde plaatsnemen, door het onstandvastig evenwicht van dat toestel bijna op het voetklavier terecht kwam, wat, indien 't gebeurd was, zeker niet zou hebben bijgedragen tot meerdere „stichting“, evenmin als de schrik door zoo'n onvoorziene tuimeling teweeggebracht, bevorderlijk is voor een juiste vertolking van den psalm. En hiermee zijn we dan weer gekomen bij het negatieve, n.l. dat de gemeente niet mag merken, dat er wat bijzonders gebeurt.

Fluks de bank in bruikbaren staat brengen — voorzichtig, nog met angst, gaan zitten — kijken of er misschien nog meer ongelukken kunnen gebeuren — dankbaar zijn dat 't zoo goed afloopt — weer op z'n verhaal komen — gaan spelen.

En dat alles in het oogenblik, waarop de gemeente, nadat de voorlezer gebeld heeft, zit te wachten of het orgel haast begint.

En dan gaat alles nog goed! Maar nu moet werkelijk het spel buiten schuld van den organist — en zeer tot zijn ontstemming — in de war loopen... dan weten de kerkangers niet, waardoor dat dan wel kan komen.

Critiek breekt los.

En wel critiek van die menschen, die alleen hooren dat er in de kerk een orgel is, als er iets verkeerd gaat. En dan moet 't nog op een heel bijzondere manier „verkeerd“ gaan ook, want fouten in harmonie ontsnappen aan hun oordeel. Zulke menschen kunnen met onbewogen gezicht het einde afwachten van een voorspel, waarin de meest orgelijke fouten gemaakt worden tegen de harmonie; maar kijken met een bepaald ontdaan gelaat naar boven, als er in een overigens correct voorspel één toon voortdurend blijft meeschreeuwen.

ouden dag nog zoo levendig voor den geest, dat hij in 1916, op een ernstige vergadering tot stichting van een Persvereeniging voor „De Standaard“, in het gebouw van Kunsten en Wetenschappen te Utrecht, bij den aanvang Psalm 91:1 opgevande, begon met een herinnering aan zijn intrede in diezelfde stad, toen het hem ook bang te moede was, en hij datzelfde psalmvers had laten zingen, de bescherming inwachtende van den God van zijn betrouwen.

De intrede was gebaseerd op Joh. 1:14a: „Het Woord is vleesch geworden en heeft onder ons gewoond“.

Ds L. C. Schuller tot Peursum was als student bij deze intrede tegenwoordig, en schreef er later van: „Met blijdschap hebben wij Dr A. Kuiper begroet, Jong, opgewekt, diepzinnig, woorden- en bloemenrijk, sprak hij over de menschwording Gods als het levensbeginsel der kerk. Wel fluissterde een Doedsiaan, die later van den prediker gelijk kreeg, dat hij de bedoeling van den apostel niet weergaf, maar anderen beweerde, dat de wijsgeerige zijde der zaak meer tot haar recht was gekomen. Het was althans wat anders dan de meeste oudere, hoogwitgedaste predikanten gaven, en zijn aardig wit strikje, boven de hof uitkomende, vond spoedig bij een deel van het jonger geslacht navolging. Van harte zongen wij den nazang: Zoo, zoo zien wij 't Godsrijk komen,

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

VIII.

8. De menschwording Gods het levensbeginsel der Kerk. Intrede, uitgesproken in de Domkerk te Utrecht den 10den November 1867, Utrecht, J. H. van Peursum, 1867.

Voor Dr K., die het orthodoxe Nederland toen nog slechts uit de vorte kende, was Utrecht „een Sion Gods“. De gedachte, daar de corypheen onder de orthodoxen van dien tijd te zullen ontmoeten, maakte hem den gang naar Utrecht als een opgaan onder de liederen Hamalloth (Gedenboek, 1897, blz. 69).

Toch ging het orthodoxe Utrecht in de kerkelijke wereld destijds nog al eens over de tong. In De Heraut van 8 Nov. '67 schreef de heer I. Esser, dat, zolang mannen als Opzoomer 'taan de Utrechtsche Academie konden nithouden, 't met de Hervorming en orthodoxie daar nog zoo heel ernstig met gemeend was. En in het nr van 29 Nov. d.v. voegde hij er de mededeeling aan toe, dat velen van zijn Utrechtsche vrienden zeer klaagden, en dat sommigen Utrecht noemden: „de stad der zeven kerkhoven“; alsook, dat een wakker man,

te Utrecht in slaap geraakt, bekende te Rotterdam te zijn ontwaakt.

Dit sloeg blijkbaar op Ds W. J. Jorissen, die op 14 April 1867 zijn afscheid van Utrecht genomen had om naar Rotterdam te gaan. Daar verklaarde hij in September d.v.: „Het is voor de eerste maal, dat ik mij geroepen zie om leerlingen te bevestigen van predikanten, die de Opstanding van Christus ten derden dage loochenen. Ik kom er rond voor uit, dat mij dit onmogelijk is...“ Zie: Vos, Groen van Prinsterer en zijn tijd, II, blz. 387.

De vacature te Utrecht, ontstaan door het vertrek van Ds Jorissen, werd vervuld door de overkomst van Dr A. Kuiper.

Voor dezen jongen leeraar, nauwelijks 30 jaar oud, was het een heilig en plechtig levensuur, toen Ds H. C. G. Schijvliet („de man naar het hart van een betrekkelijk kleinen kring mystieken“ Bronsveld), hem aan den morgen van den 10en November in de Domkerk met diepgevoelden en teederen ernst bij de gemeente inleidde, na een predikatie uit Jesaja 55:10 en 11 over „het Woord, dat niet ledig wederkeert“.

's Avonds hield Dr K. zijn intrede, niet zonder opzien tegen de bediening eener gemeente, die als een der brandpunten van hooger geestesleven ook hooge eischen mocht stellen.

Dat opzien van toen stond hem zelfs op zijn

De „hang maar zijn zou doet het v verhe te wa Ma len v we hi ten b Voc te ka De Zond im zang voere meent de K forme zullen ze ni we n Een naar dien den niet.

Ben nen, I zyne Naam eenvo gij he dat te die ni eeuw als zy werde hadde verdie begee doen den a de te varen mair aanba vel z schote tak te en hea toen den t dat n honde rika klaren zoo g eenvo lik ei van H slacht geslact voor voor voor sche

en lie welk het v Weg En gemees Na Dr Br en V geerig drieg intree willen filoso meest om ve is ook om schoo voorbi echter dus o enkel er in dankb bijbels dat De honde wordin